

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

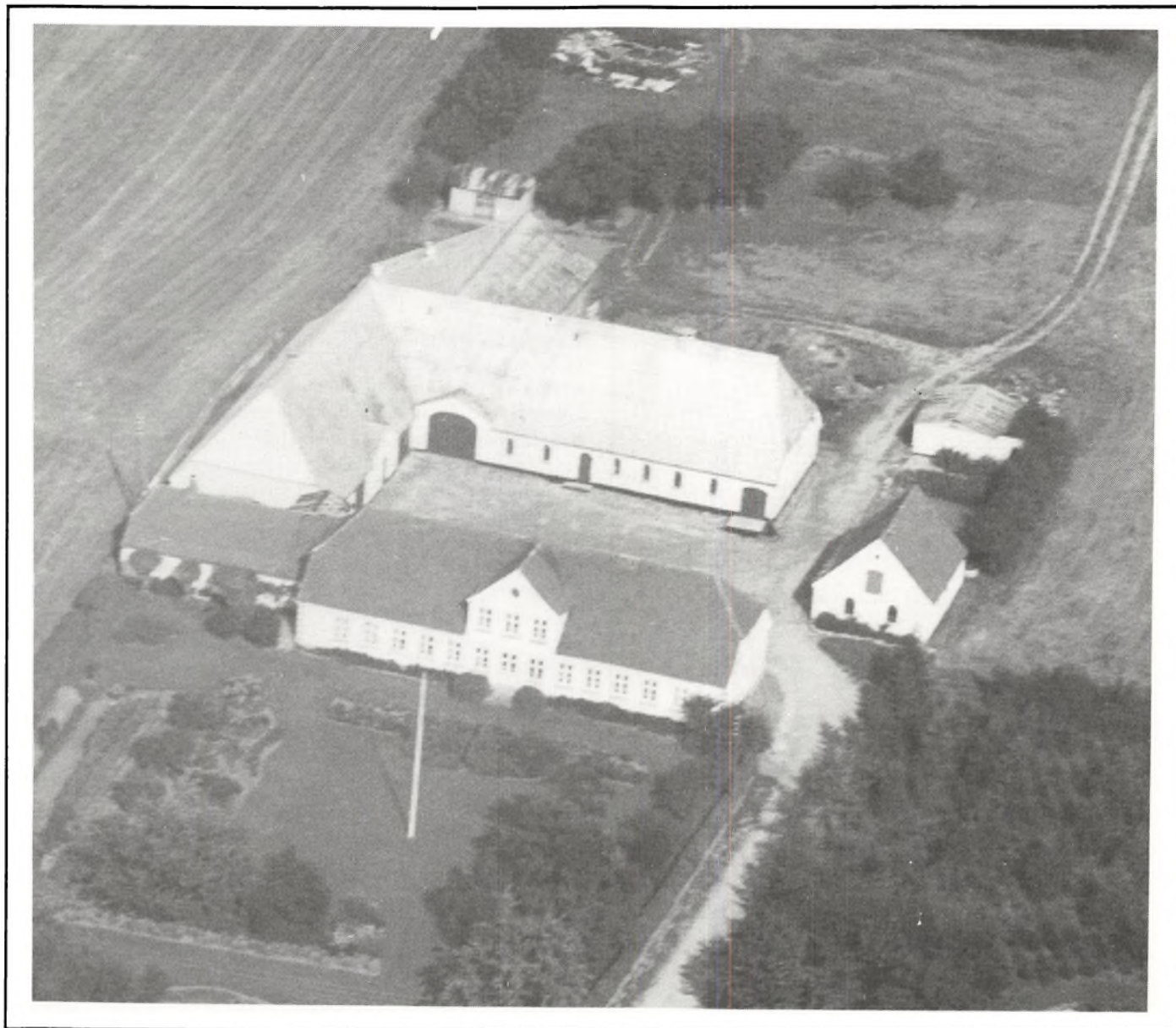
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Rejselegater	side 2
Da Slægtsgårdsforeningen blev en realitet	side 3
Tanker omkring landbruget	side 4
En glemt Reventlow	side 5
Da Als var republik	side 6
Højgård i Ulkebøl	side 8
Landbruget i Holland	side 10

Tidsskrift for
 Dansk Slægtsgaardsforening
 August - September 1989

Nr. 281 - 47. årgang

*Højgård. Ulkebøl sogn på Als.
 Billedet er fra 1978, før motorvejen
 ændrede på gårdens omgivelser.*

SLÆGTSGÅRDEN

LÆR AF FORTIDEN - LEV I NUTIDEN - VIRK FOR FREMTIDEN

Stiftet 5. juli 1941

Redaktion:

Ole G. Nielsen, Lundforlundvej 8, 4200 Slagelse, tlf. 53 58 40 16

Kasserer, sekretær og annonceekspedition:

Inger M. Hansen, Bjerggårdsvej 9, 2840 Holte,
tlf. 42 80 25 37 (efter 17). Postgiro nr. 8 08 31 42

Slægtsgårdsarkivet:

»Klostergaardens«, Ole Hansensvej 3, 4100 Ringsted,
tlf. 53 61 25 35 (onsdag 11-15 og evt. efter aftale)

Arkivar Else-Margrethe Ransy, Udbygade 19, 1, 2200 København N,
tlf. 35 37 73 22 kl. 18-21 (fortrinsvis folketællinger)

Genealog Bo Johansen, St. Strandstræde 4, 1, 1255 København K,
tlf. 33 11 67 20 efter kl. 18 (fortrinsvis gård- og slægtsundersøgelser)

Hovedbestyrelsen:

Formand: Gårdejer Carl Martin Christensen, »Kaaregaard«, Badstrupvej 39,
Badstrup, 5485 Skamby, tlf. 64 85 11 74

Næstformand: Gårdejer Peder Møller Frifelt, »Lindegård«, Tyndkærvej 7,
6823 Ansager, tlf. 75 24 30 87
(Formand: Bladudvalget)

Gårdejer Vagn Mathiasen, »Solgaard«, Toeltvej 4, Langerød,
3480 Fredensborg, tlf. 42 19 38 37
(Formand: Arkivudvalget og Nordsjællandskredsen)

(Ovennævnte tre udgør hovedbestyrelsens forretningsudvalg.)

Gårdejer Aage Tolstrup, »Stangegaard«, Skarpeskadevej 6, Aarsballe,
3700 Rønne, tlf. 53 99 92 77
(Formand: Bornholm)

Gårdejer, borgmester Verner Larsen, Åbovej 17, Herlufille,
4160 Herlufmagle, tlf. 53 75 11 61

Gårdejer Meta Larsen, »Skovvang«, Præstøvej 107,
4640 Fakse, tlf. 53 82 51 45
(Formand: Sjælland-Syd)

Gårdejer Frede Falk Rasmussen, »Vestervang«, Marrebæk Tværvvej 5,
Marrebæk, 4873 Væggerløse, tlf. 53 87 73 57
(Formand: Lolland-Falster afd.)

Gårdejer Hans Peder Madsen, »Mariesminde«, Røjrupvej 41,
5550 Langeskov, tlf. 65 97 23 21
(Formand: Fynskredsen)

Gårdejer Torp Friis Møller, Aarslevvej 4, Aarslev,
6230 Rødekro, tlf. 74 66 66 97
(Formand: Det sydlige Sønderjylland)

Gårdejer Elise Jensen, »Højtoftegård«, Gammelby 40,
6100 Haderslev, tlf. 74 58 63 16
(Formand: Haderslev amt)

Gårdejer Knud Raunkjær, Magnolievej 114,
6880 Tarm, tlf. 97 37 30 08

Gårdejer Holger Buch Juul, Ribevej 13, Ødsted,
7100 Vejle, tlf. 75 86 50 21
(Formand: Vejle amt)

Gårdejer Peder Nørsgaard Larsen, »St. Engeborg«, Ballingvej 5,
7800 Skive, tlf. 97 52 24 85

Gårdejer Henry Slemming, Hammelevvej 23, Hammelev,
8500 Grenå, tlf. 86 32 01 99
(Formand: Århus amt)

Gårdejer Ingrid Houbak, »Gedemaalsgaard«, Sakstrupvej 32, Bjergby,
9800 Hjørring, tlf. 98 97 10 36

Kredsformænd, der ikke er medlem af hovedbestyrelsen:

Gårdejer Arne Højland, »Kornommegaard«, Stenbjergsvej 7, Gierslev,
4270 Høng, tlf. 53 55 28 41
(Formand: Vestsjællands amt)

Gårdejer Carl P. Jensen, Vadgård, Vadgårdsvej 25,
6830 Nr. Nebel, tlf. 75 28 81 14
(Formand: Ribe amtskreds)

Gårdejer Mads Andersen, Skårupvej 4, Hanning,
6900 Skjern, tlf. 97 36 20 74
(Formand: Ringkøbing amt)

Gårdejer A. C. Winther Hansen, »Trillebakkegård«, Grydsted,
9240 Nibe, tlf. 98 35 16 03.
(Formand: Himmerlandskredsen)

Gårdejer Peter Bentzen, »Tornngaardsminde«, Tornngaardsvej 15,
9440 Aabybro, tlf. 98 24 11 87
(Formand: Nordjyllandskreds)

Rejselegater

I forrige nummer af Slægtsgården, meddelte jeg, at bestyrelsen for Jens og Anna Jensens fond havde uddelt rejselegater til unge landmænd under uddannelse.

Flere har undret sig over, at vi ikke har offentliggjort navne på legatmodtagerne. Lad mig understrege, at der ikke har været nogen principiel grund til ikke at gøre det, og jeg skal hermed gøre rede for, til hvem og hvad pengene er bevilget.

Der har i bestyrelsen været enighed om, at tilstræbe at yde legater til unge under uddannelse, der som et naturligt led i denne uddannelse, vil ud og se andre landes landbrug, for på den måde at dygtiggøre sig.

Derfor har vi måttet afvise andre ansøgere, der med samme ret kunne søge om et legat.

Legaterne er uddelt som følger:

Troels Rytter Hansen, Tårnbjergvej 9, 5485 Skamby, har fået 10.000 til et 14 måneders ophold i Australien og Canada. Han er 20 år, og i gang med en traditionel landbrugsuddannelse.

Bent Gad Thysen, Gyvelvej 58, Åved, 6780 Skærbæk, har fået 10.000 til et uddannelsesophold i Japan, hvor han har været siden april i år.

Thomas A. Rasmussen, Kærbyholm, 5580 Nr. Åby, får 10.000 til et ophold i Australien. Han går for tiden i 3. g på Høng Gymnasiums grønne linie, med henblik på videreuddannelse på Landbohøjskolen. Thomas er 18 år. Se omtalen side 3.

Frank Steen Andersen, Højstedgårdsvej 40, 3660 Stenløse, får 10.000 til et ophold i Australien. Han er 21 år, og har sluttet et ophold på Næsgård, og har søgt om optagelse på Nordisk Landboskole i 1990.

Jørgen Benned Larsen fra Holsted, får 5.000 til en rejse til Ghana, hvor han skal samle oplysninger til en afsluttende hovedopgave på Nordisk Landboskole. Han er 28 år, og har tidligere rejst en del i udlandet som led i uddannelsen.

Niels Lange Jørgensen fra Fårevejle, får 5.000 til et studieophold i Holland. Han er i gang med en afsluttende eksamen som mejeriingeniør, og studieturen indgår i denne uddannelse.

Vi håber at disse unge mennesker får glæde af deres ophold i det fremmede.

Carl Martin Christensen

Foreningens rødder

Om få år skal Dansk Slægtsgårdsforening fejre 50 års jubilæum. Derfor søger bladudvalget at finde oplysninger om foreningens første spæde begyndelse.

Udgangspunktet var Als og Sundeved med mødet på Ormtoft kro i 1941.

I dette nummer bringes en række artikler fra det område, hvor fra initiativet til vor forening udgik, og redaktionen hører gerne fra medlemmer, som har noget at berette, både vedrørende landsorganisationen og dannelsen af de lokale kredse.

Ole G. Nielsen

Nr. 282 udkommer omkring 20. oktober. Staf til dette nummer skal være hos redaktøren inden den 20. september.

Ejlertryk tilladt med kildeangivelse.

Tryk: ROSTED BOGTRYK/OFFSET, 4200 Slagelse, tlf. 53 54 52 65

Rejselegat

En af legatmodtagerne – Thomas Rasmussen sammen med forældrene Karen og Aage Rasmussen på gården Kærbyholm, som Fynskredsen besøgte på sin sommerudflugt.

Thomas fortalte, at han havde set omtalen af legatet fra Jens og Anna Jensens Fond i Slægtsgårdsforeningens Tidsskrift. Og han tilføjede – jeg blev overordentlig lykkelig, da jeg fik legatet.

Rettelse

I nr. 280 side 3 var en uheldig ombrydningsfejl, hvorved indledningen til årsmødereferatet blev uforståeligt. Den korrekte tekst skulle have været:

Mere end 200 medlemmer var mødt op på Hotel Fyrklit i Hirtshals for at deltage i Dansk Slægtsgårdsforenings årsmøde.

Formanden Carl Martin Christensen bød velkommen og mindedes afdøde hovedbestyrelsesmedlem Hans Skau.

Derefter blev årsmødet budt velkommen til Vendsyssel af fru Mary Hjortlund »Vanggaard«, næstformand i den arrangerende vendsysselkreds.

Til kredsformand Peter Bentzen, der var på sygehuset, sendte årsmødet en blomsterhilsen.

Årsmødet valgte derefter borgmester Knud Størup, Hirtshals til dirigent. Han indledte med at byde velkommen til byen og fortalte kort om Hirtshals. Byens historie begyndte i 1930, da havnen blev færdigbygget. Efter at staten havde bygget havnen, kom der gang i udviklingen. Fiskeriet er grundlaget for erhvervslivet i Hirtshals.

Hirtshals er blevet kåret til årets by, fordi de satser på fremtiden. Byen er ikke køn, men det er det indvendige, der tæller, sagde borgmesteren.

Hirtshals skal både leve af og leve med turismen. Derfor skal byen ikke være en kulisse for turismen, men et sted, der rummer liv.

Derefter aflagde landsformanden sin beretning, og han sagde bl. a.:

Da slægtsgårdsforeningen blev en realitet

Når vi hører om Dansk Slægtsgårdsforenings stiftelse, henvises til den første generalforsamling i Odense den 5. juli 1941 og journalist Chr. Dams artikler i Illustreret Familiejournal.

Men udgangspunktet var nok så meget Danebod Højskole på Als.

En af slægtsgårdsforeningens faste støtter i Det. gl. Sønderborg Amt, gårdejer Jørgen Bromand, Almsted har samlet en række oplysninger, som den nuværende formand i Det sydlige Sønderjylland – Torp Friis Møller har sikret for eftertiden.

Følgende er hentet fra Jørgen Bromands optegnelser:

»Vore tyske medborgere havde ved den tid (1941) mægtig travlt med at foretage slægtsundersøgelser for at eftervise, at de var arier og ikke jøder – men ægte germaner.

Dette ansporede os til på lignende måde, at eftervise, at vi var danske, og vore aner har levet og virket her i Danmarks tusindårige rige, på vore danske slægtsgårde igennem halvandet – og op til tre- til firehundrede år. Med disse tanker havde journalist Christian Dam, Søderhav skrevet en række artikler i Familie Journalen om gamle slægtsgårde i landets forskellige egne og undersøgelser havde vist, at der fandtes særlig mange gårde på Als, der i 150-400 år havde været i samme slægt.

På forstander Frede Terkilsens levende interesse og rige initiativ, indbød bladet Familie Journalen og Sønderborg pressen til slægtsgårdsmøde på Danebod Højskole 5. april 1941. Der kom ca. 250 mennesker.

Det blev en strålende fest med en storartet stemning, der blev holdt foredrag af folketingsmand, gårdejer Chr. Ernst Christen-

sen og seminarielærer Claus Eskildsen.»

Senere i optegnelserne står:

»Søndag den 19. juli 1942 afholdt »Foreningen til bevarelse af danske slægtsgårde« en slægtsgårdsfest på Danebod Højskole, der havde et stort antal interesserede landbrugere fra Sundved og Als.«

Resultatet af dette andet slægtsgårdsmøde på Danebod Højskole blev oprettelsen af en lokalforening for Sønderborg Amtskreds.

Som et supplement til foreningens første tid og initiativerne på Als, skal oplyses, at landsforeningens første næstformand var Jens Jensen, Soed.

Tanker omkring landbruget

Af Torp Friis Møller

Landbruget i Danmark har gennem århundrederne gennemlevet stærkt skiftende vilkår og oplevet tider med gode forhold og andre med ofte næsten uløselige problemer. Bønderne var helt overvejende fæstebønder og kunne derfor ikke belåne jord og bygninger, derfor var renter for langt de fleste et ukendt begreb. Før 1800 lå foldudbyttet i et normalt år på omkring 4 fold, og da befolkningen helt overvejende levede af kornprodukter, opstod der med mellemrum, under år med misvækst og stærkt faldende kornudbytte, direkte nød og hungersituationer, særlig for jordløse og den fattigste del af befolkningen.

Datidens økonomiske problemer var enten landgilde eller jordskatter alt efter fæstevilkårene. Da gårdene overalt gik i arv fra far til søn eller datter, krævedes faktisk ingen eller meget lidt kapital til ejerskifter.

Yderligere var gårdene stort set selvforsynende med alt, og det var i almindelighed kun få ting, man måtte købe ind udefra. Det var foruden metaller, som man i regelen fik gennem smeden, især salt, reb og tjære man nødvendigvis måtte købe.

I slutningen af 1700-tallet fik landbruget virkelig gode kår, dels ophævelsen af stavnsbåndet og afskaffelse af hoveriet, hvor man nu havde det, og dels kom der udskiftning og ophævelse af fællesskabet. Oven i steg priserne voldsomt som følge af Napoleonskrigene, men da Danmark uheldigvis havde holdt på den gale hest, kom tilbageslaget efter Napoleons fald, og vi fik en efterfølgende statsbankerot i 1813. I 1820'erne oplevede hele Europa en voldsom deflation med uhyggelige store prisfald på korn og dermed også ejendomme.

Under enevælden var man imidlertid meget langmodig, mange blev nu insolvente, særlig på grund af skattegæld, men det hørte til sjældenhederne at en bonde blev drevet fra sin gård af den grund. I regelen fik han henstand, som i mange tilfælde senere blev afskrevet helt eller delvist.

Siden 1820'erne har landbruget jævnlige været udsat for kriser og gode kår ind imellem, men mærkeligt nok har der siden den tid, nøjagtigt omkring hvert halv hundrede år, oprådt en særlig svær kriseperiode.

Efter den tid blev bonden overalt efterhånden selvejer, og nu blev en gård efterhånden til en handelsvare, der blev værdisat og ved hvert generationsskifte opdelt mellem en flok søskende.

Særlig gennem det sidste hundrede år er der sket store omvæltninger i landbruget, og fra at have været et selvhjulpent erhverv, er det nu blevet meget kapitalkrævende. Med andre ord er de fleste bønder fra at være fæstebønder, avanceret til i større eller mindre grad at blive prioritetsbestyrere for storkapitalen, hvem der så end er i besiddelse af den.

Før i tiden forøgede herremanden hovtjenesten, det gør man ikke mere, men nu forøges renten, og resultatet er i og for sig det samme. Ganske vist er renten den samme for alle erhverv, såfremt der da ikke lovgivningsmæssigt ydes direkte eller indirekte rentetilskud. Men da landbruget har en langsomt omsættelig produktion, og her særligt i kvægbruget, er dette erhverv særlig rentetungt og derved særlig følsomt overfor ændringer i renten. Da landbruget overvejende finansieres over 30 årige fast forrentede lån, er det ved senere rentelettelser faktisk bundet til indgåede forpligtelser i en menneskealder fremover.

Udviklingen i ejendommenes antal

I det lille sønderjyske kirkesogn Hjordkær, der er på 3290 ha, var der i 1825 ialt omkring 74 landbrug. Senere forøgedes dette antal stærkt og her særlig med mange nye småbrug, og da udstykningsbølgen kulminerede op mod 2. verdenskrig, var antallet af ejendomme antageligt fordoblede, og derefter begyndte det som overalt at gå den anden vej.

Hjordkær sogn er et typisk landsogn med en stationsby i mid-

Fhv. landbrugskyndig
vurderingsinspektør
Torp Friis Møller,
»Aarslevgaard«.

ten, hvor i dag over halvdelen af befolkningen bor, og der har i dette sogn aldrig været godser eller herregårde. Sognet har mod øst meget svær lerjord, der vestover veksler over god sandmuld til lidt lettere sandjord, men af sund og god kvalitet.

I 1987 var der her ialt 88 ejendomme noteret som landbrug ved den offentlige vurdering, af disse var der 36 landbrug med en størrelse og et produktionsomfang, hvor ejeren har sin hovedindkomst fra erhvervet og lever af det eller i hvert fald forsøger på det, nogle af dem dog suppleret med en hustruindkomst ved siden af. Af disse 36 ejendomme har halvdelen helt eller overvejende kvæg, syv er specialiseret svinebrug og otte er blandede med kvæg og svin, og de sidste er et enkelt med slagtefjerkræ og to planteavlbrug.

De resterende 52 ejendomme er enten gård nr. 2 eller gårde med jorden helt eller delvist bortforpagtet og atter andre, som fører en stærkt reduceret produktion, som følge af een eller anden pensionsform, og endelig er der nogle som drives som enten hobby- eller venstrehåndsladbrug.

På landsbasis var der i 1970 ialt godt 140.000 landbrug over 5 ha med et gennemsnitsareal på 21 ha. I 1987 var disse reduceret til godt 84.000 brug med et gennemsnitsareal på 33 ha.

Landstallene og tallene fra Hjordkær sogn har god relation til hinanden, og det vil derfor ikke være urimeligt at overføre det undersøgte materiale fra dette sogn til beregning af helheden.

Nogle af ejendommene i Hjordkær sogn er næppe over 5 ha, men regnes der med 80 ejendomme her, vil det sige, at mellem 40 og 45% af ejendommene har den helt overvejende landbrugsproduktion. Overføres beregningerne til landsbasis vil det sige, at mellem 34 og 37.000 ejendomme har den tilsvarende førnævnte produktion. Kigger man imidlertid på den offentliggjorte Bernsteinrapport og ser, at der kan forventes at 16.000 ejendomme har en gældsbyrde så stor, at en økonomisk genopretning må anses for umulig, må det derfor umiddelbart forventes at størsteparten af disse ejendommers ejere må forlade erhvervet.

Nu foreligger der mig bekendt ikke nogen opgørelse over, hvor stor en part af dansk landbrugsproduktion disse 16.000 ejendomme repræsenterer.

Men da der gennem de sidste 20 år foruden generationsskifter er foretaget voldsomme investeringer til fornyelser og udvidelser af produktionsapparatet, ikke mindst i forbindelse med sammenlægninger af ejendomme, og langt det meste er foretaget under et urimeligt højt renteniveau, må det forventes, at det særlig er blandt disse ejendomme, man er kommet i klemme.

Er min formodning rigtig, at der blandt ovennævnte 16.000 ejendomme, findes $\frac{3}{4}$ eller 12.000 virkelige produktionsejendomme, vil det i virkeligheden indebære, at ejerne på ejendomme, der står for henimod $\frac{1}{3}$ af landbrugets produktion må udskiftes med nye ejere.

Under 30'ernes krise var langt de fleste landmænd mere eller mindre insolvente. I begyndelsen gik mange ejendomme på

tvangsauktion, men senere fandt et flertal af politikere sammen, og gennem Kanslergadeforlig og andre foranstaltninger, fik man så langt hovedparten saneret, og de blev på deres ejendomme både til gavn for dem selv, men også for landet som helhed.

Mange af de landmænd, der står over for at måtte give op, har gennem de senere år opbygget en stor og samfundsmæssig god produktion, som de i og for sig helt overvejende driver med god faglig dygtighed og dertil er myreflittige, men trods alle anstrengelser er de ikke i stand til at klare de stigende driftsudgifter og det høje renteniveau vort velfærdssamfund har pålagt dem gennem en forkeret samfundsmæssig politik. De vedtagne refinancieringsordninger har til dato vist sig at være en fiasko, der måske kan stabilisere nogle enkelte, der ikke har alt for store problemer, men slet ikke er i stand til at tackle højrenteproblemet, der er den altoverskyggende faktor.

Resultatet bliver, at kreditforeninger og pengeinstitutter først må registrere meget store tab, og de eventuelle nye landmænd eller naboejendomme får overdraget ejendommene på betingelser, som langt det overvejende flertal af de udskiftede landmænd også ville have kunnet klare.

Det er helt klart, at kreditforeningerne må være meget tilbageholdende og forsigtige i den nuværende situation. Mange pengeinstitutter er da også næsten skræmt fra vid og sans, og enkelte optræder endda særlig bondefjendsk, idet de skærer urimelig hårdt og søger at frigøre kapital til andre penge- og valutaspækulationer både for sig selv og andre.

Et lille plaster på såret er, at indtil dato har så godt som alle landmænd, der har forladt erhvervet, fundet nyt arbejde næsten omgående, men hermed er de jo også med til at skubbe andre ud i arbejdsløshed.

Noget andet er, at der slet ikke er tilstrækkeligt med unge veluddannede unge landmænd til rådighed. Der er for så vidt stadig mange unge, som inderst inde havde lyst til at gå ind i

landbruget, men de ved, at de går en usikker fremtid i møde med høj gæld og stort arbejdspress, derfor vælger de alligevel andre erhverv, og selv om det måske knap har den samme øjeblikkelige interesse, er de i hvert fald sikker på at få det både nemmere og lettere og samtidig sikker på meget mere fritid.

En del kvægejendomme kan muligvis afhændes til hollændere, idet de i øjeblikket nærmest står i kø for at erhverve gode større malkebrug med gode mælkekvoter og helst nyere løsdriftstalde.

Holland har i virkeligheden langt større miljøproblemer end Danmark, og nu begynder man endelig her at tage fat på dem. Modsat Danmark kan man dernede også handle mælkekvoterne, og der nævnes omregnet i danske penge beløb pr. liter op til 10-12 kroner. Salg af bare 100.000 liter bliver således til en million. Enkelte vælger måske den vej og bruger pengene til i stedet at købe en ejendom i Danmark med tilstrækkelig mælkekvote. Nu er alle hollændere selvfølgelig ikke lige velhavende, men kan der for eks. ved egen og familiens hjælp skrubes 200.000 gylden sammen, bliver det til 700.000 danske kroner. Derfor ser man, at hollændere jævnlig optræder som stærke købere til danske kvæggårde, og selv om det endnu er begrænset, hvor mange der er kommet herop, begynder de alligevel at brede sig, særlig i Sønderjylland. Og da hollænderne gennem en længere årrække har nydt godt af en vis bevågenhed fra deres regering, har de i højere grad gejsten i behold end deres danske kolleger.

Alt taget i betragtning er det min bestemte opfattelse, at i den nuværende situation står samfundet sig bedst ved at kigge nærmere på de 16.000 landmænd og foretage et udvalg blandt dem, der skønnes rimeligt dygtige både fysisk og fagligt og ikke har haft et urimeligt højt privatforbrug. I stedet for at lade dem forsvinde fra erhvervet, kunne man lige så godt sanere deres gæld og dermed give dem mere rimelige vilkår både menneskeligt, men også på længere sigt til gavn for samfundet.

Torp Friis Møller

En glemt Reventlow

Af Torp Friis Møller, Årslev

Adelsslægten Reventlow har fostret mange prominente personligheder. Den danske gren nedstammer fra Chr. 4's kansler Ditlev Reventlow (1600-1664). Slægten kendes i Ditmarsken 1223, i Mecklenborg 1236 og i Danmark fra 1333.

I forbindelse med bondens frigørelse i 1788 er altid to Reventlow'er fremhævet som bondevener og foregangsmænd. Det var Chr. Ditlev Frederik Reventlow, Christianssæde Lolland, og broderen Johan Ludvig Reventlow, Brahetrolleborg.

Den tredie og ældste broder Conrad Georg Reventlow er derimod næsten glemt og findes aldrig nævnt i leksikaer og lignende.

Da denne mand var lige så stor bondeven, som sine brødre, må det være på sin plads at fremdrage hans navn fra glemslen.

Conrad Georg Reventlow var født i 1749, og han blev opkaldt efter farfaderen - storkansler Conrad Reventlow, 1644-1708. I 1673 havde storkansleren købt godset Sandbjerg på Sundved, af kronen. Sandbjerg var oprettet af Chr. 3's søn, hertug Hans den yngre, i 1576, og forblev i slægten til 1667, da Frederik 3 overtog det. I 1681 oprettedes Sandbjerg gods til grevskabet Reventlow, hvorunder også Christianssæde og Brahetrolleborg hørte.

Sandbjerg forblev i slægten Reventlow indtil 1929. Efter den sidste Reventlow - lensgreve Chr. E. Reventlows død - blev det solgt til overretssagfører Knud Dahl, hvis enke skænkede det til Århus Universitet.

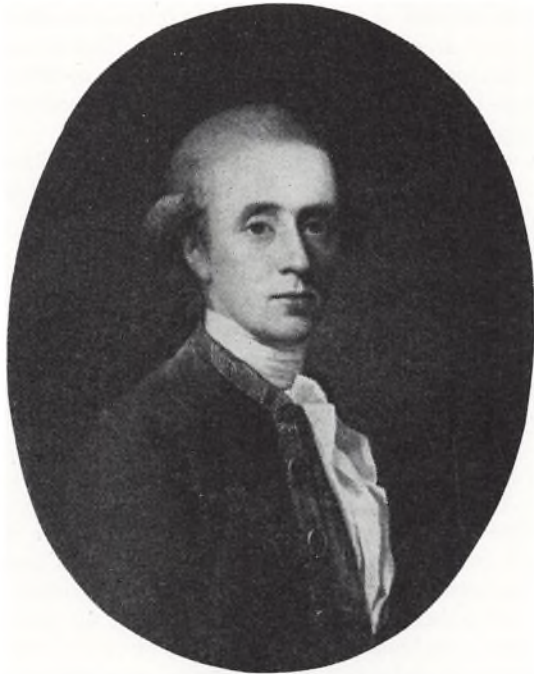
Conrad Georg Reventlow ejede foruden Sandbjerg også Ballegaard og Bøjskov m.m. Han var kommandør i søetaten, men særlig i hans senere år boede han meget ofte på Sandbjerg. Som han selv udtrykte sig, ville han helst bo blandt sine bønder.

Han blev ofte bedt, og kom meget gerne, til omegnens store bondebryllupper. Det fortælles, at præsten i Sottrup havde indført den skik ved bryllupper, at når bruden var gravid, måtte hun ikke bære slør ved vielsen. Dette var tilfældet ved et bryllup, hvor greven var indbudt, og han blev herover så rasende, at han skældte præsten ud og sagde: »Vil din sorte hund sådan tortere mine bønder. Jeg befaler, at hun skal bære slør.« Og hun fik det.

At grev Conrad var bondens ven og velgører fremgår af de kontrakter, der blev udstedt ved salget af bøndergodset den 1. maj 1788 til ren og fri ejendom. Selve kontrakterne er skrevet på tysk, da dette sprog den gang var det gældende retssprog i hertugdømmene, men de vedhæftede konditioner eller forklaringer opsat i 15 paragraffer er skrevet på dansk, så de menige bønder kunne forstå dem.

Det vil føre for vidt at gengive en kontrakt i sin fulde ordlyd, men derimod nøjes med et lille udpluk.

'Jeg, Conrad Georg greve til Reventlow og Christianssæde friherre til Brahetrolleborg gør herved vitterlig, at jeg til min undersaat den tjenstepligtige bolsbesidder Jørgen Christensen Mattesen i Snogbæk og hans arvinger har solgt hans iboende bol af 6 mark guld med dertil hørende landerier, skovskifter, bygninger og beslag, for saa vidt det sidste tilhører mig, paa de her vedhæftede til grund lagte conditioner til arv og eje, og samtidig givet ham frihed for al hidtilværende hovarbejde. Saaledes at han fra 1. maj d. Aar af dette bol aarlig svarer 28 rigsdaler contribution og 12 rigsdaler canon, tilsammen altsaa 40 rigsdaler, deraf 16 daler i klingende mønt. To trediedele af denne afgift skal betales til jul og en trediedel til majdag prompte. Endvidere

betaler køberen af dette bol en kjøbeskilling af et tusinde og et hundrede rigsdaler og desforuden for Træerne i Skovskiftet efter taxation til jul dette aar 136 rigsdaler.'

Af købesummen på de 1100 rdl. skulle betales kontant de 100, og resten 1000 skulle forrentes med 4%. Jørgen Mattesens gård var på ca. 60 tønder særdeles god jord. Han betalte 200 rdl. kontant. Allerede 1789 brændte gården, den blev flyttet uden for byen og genopbygget i 1790. I 1792 kunne han igen afbetale 100 rdl., og i årene 1794-97 afbetalte han hvert år 200 rdl. Jørgen Mattesen udbetalte altså hele gården i 9½ år, samtidig med at gården blev flyttet og nyopbygget.

I 1797 udparceredes hovedgården, så der tilbage blev 100 tdr. land ager og 150 tdr. skov. Grev Conrad oplevede at se bøndernes vældige opsving efter stavnsbåndets løsning, fællesskabets ophævelse og bøndergårdenes salg til fri ejendom.

Men han oplevede også at se englænderne tage vor flåde, hvad der som kommandør gjorde ham særlig ondt. Han nåede også at se den store nedgang og fattigdom efter Napoleonskrigene med efterfølgende statsbankerot i 1813.

I Dybbøl sogns kirkebog står under 20. april 1815, at Conrad Georg lensgreve til Sandbjerg m.m. var født 1749 og død 1815. Fader mere fik præsten aldrig skrevet ned, men de var måske heller ikke de bedste venner.

Reventlow døde ugift og således uden arvinger, og hans besiddelser gik til hans yngre bror Chr. Ditlev på Christianssæde.

Han skulle have været gravsat i det grevelige kapel ved koret i Dybbøl kirke, for hvilken lensgreven var patron. Men før sin død havde han bestemt, at han ville hvile ude på kirkegården blandt sine kære bønder.

Nogen øjeblikkelig mindsten fik han ikke, tiderne var jo slemme, så enhver har sikkert haft nok i sit. Dog glemte man ham ikke, men først i 1863 tog bønderne sig sammen til at sætte ham en mindsten på hans grav. Herpå står:

Her hviler

Conrad Georg

Greve af Reventlow

Commandør i den danske flåde

født 1749 død 1815

Han var bondens ven og velgjører

Taknemlighed rejste dette minde.

Torp Friis Møller

Da Als var republik

Af gdr. Torp Friis Møller, Årslev

I enhver ældre sønderjydes bevidsthed er der en ganske bestemt dato, som aldrig glemmes. Den 11/11 kl. 11 1918 var tidspunktet på 1. verdenskrigs våbenstilstand og dermed afslutning. Det tyske kejserrige havde længe knaget i fugerne, sult, nød og afsavn havde gjort, at særlig de underbemidlede efterhånden havde mistet tålmodigheden, og masserne knurrede og begyndte at demonstrere.

I begyndelsen af november brød det ud i lys lue, det var den tyske marine, der lavede oprør, fjernede deres befalingsmænd og rev deres distinktioner af dem og degraderede dem. Kun hvor officerer satte sig til modværge skete der blodsudgydelser, men ellers foregik det de fleste steder ret ublodigt. Fra arnestedet i Kiel bredte det sig med stor hast også op til de sønderjyske landsdele.

Allerede den 4. november 1918 samledes det nyoprettede arbejder- og soldaterråd i Kiel som de nye magtherrer, og den 1. november blev hele Tyskland udråbt til republik. Den 7. november havde lignende råd overtaget magten i følgende byer som Cuxhaven, Eckernförde, Rensborg, Flensborg og Aabenraa samt i løbet af dagen også i Sønderborg. Allerede om onsdagen var dannet et arbejder- og soldaterråd i forbindelse med et møde på marinestationens eksercerplads i Sønderborg, og samme aften meddelte borgmesteren i et byrådsmøde, at soldaterrådet skulle overtage magten i byen og sørge for opretholdelse af ordenen.

Marineposter med hvide armbind besatte banegården, brovagtten og posthuset, dog hindredes civilmyndighederne ikke i deres virksomhed, men der blev udstedt forbud mod udskænkning af spiritus og almindelige forlystelser.

Ligeledes erstattedes det kejserlige tyske flag med den røde fane, og de vigtigste punkter besattes. For at kommunistiske elementer ikke skulle styre udviklingen, greb de tyske socialdemokrater ind, og der kom jævnlige ordrer og proklamationer fra den tyske socialdemokratiske politiker Gustav Noske (1868-1946). Alt forløb for såvidt fredeligt, med det nøjagtige forløb fra time til time i disse bevægede dage, vil næppe nogensinde blive fuldstændig klarlagt. Meget er fortalt og skrevet om det, og noget af det er sikkert rigtigt, men meget er også lige så sikkert uden hold i virkeligheden. Årsagen må søges i at ingen stedboende eller andre sønderjyder var involveret i inderkredsen, så den lokale befolkning havde det meste på afstand, og måtte betragte forløbet som interesserede tilskuere, og i sådanne situationer opstår uvilkårligt masser af mere eller mindre sandfærdige rygter, der tilmed blev blæst op af sensationslystne aviser. Kun hvor troværdige sønderjyder tilfældigt kom det hele på nærmere hold og senere skriftligt berettede herom, kan man med rimelighed stole på rigtigheden.

I begyndelsen af krigen var sønderjyderne som oftest i slesvigske kompagnier, men senere turde tyskerne ikke have alt for mange samlet på eet sted, og de blev derfor spredt ud over et utal af kompagnier. Da min far i slutningen af 1914 blev uddannet i Rostock, blev han straks efter uddannelsen skilt fra sine sønderjyske kammerater og indrulleret i et schlesisk kompagni som eneste sønderjyde. Som følge af, at man var bange for at sønderjyder ville gå over grænsen til Danmark, var det ikke almindeligt, at sønderjyder blandt de indkaldte var stationeret i deres egen landsdel. Her kan dog nævnes en enkelt undtagelse.

En dansksindet tysk embedsmand var forflyttet til Heide ved

Ditmarsken, og den 4. oktober 1918 blev en søn af ham - A. Thyssen - indkaldt til marinen i Sønderborg. Denne mand har senere berettet om sine oplevelser. I nogle dage havde de hørt visse rygter og også mærket nervøsiteten hos officererne. Natten mellem den 6. og 7. november blev de vækket kl. 3 og stod opstillet i to timer på kasernens gange. Det forlød, at en krydser med røde matroser var på vej fra Kiel, og der skulle gøres modstand. Om morgenen blev alarmerne afblæst, og efter en formiddag med normal øvelse fik de at vide om middagen, at tjenesten var suspenderet. Om eftermiddagen foretoges en marchtur til Fiskerhytten ved Sønderkoven uden udrustning og våben. Da man ved aftenstid nåede hjem til kasernegården, var der stillet et bord frem, det fik mandskabet sammen med de tilbageblevne officerer ordre til at tage opstilling rundt om. Kort efter sprang en matros op på bordet, han var i en flagrende stribet hospitalsfrakke og med en hue uden kokarde. Han holdt nu en tordentale og sagde bl. a.: »Spillet er endt, og vi har overtaget magten, vi kommer fra Kiel, hvor vi har skudt 600 officerer,« og han advarede i kraftige vendinger mod enhver form for modstand, og at en krydser, der lå i havnen havde sine kanoner vendt mod skolens bygning og ville skyde ved det mindste tegn på modstand. Det sidste var rigtigt, men ellers var det meste, han sagde, enten løgn eller pral.

Han sluttede sin tale med at udråbe øen Als som selvstændig republik, og meddelte at enhver forbindelse til fastlandet over den gamle pontonbro var afbrudt. Han meddelte nu, at han havde overtaget styret som præsident over republikken Als, og både officerer og mandskab måtte defilere forbi bordet, og officererne måtte aflevere deres sabler ved hans fødder. For tyske søofficerer har dette sikkert været et bittert øjeblik.

Denne mand hed Bruno Gustav Eugen Topf og han var født i Potsdam ved Berlin. Han var overskrædder i marinen og lå faktisk i dagene forud på lazarettet syg og svækket af en stærk fremskreden tuberkulose.

Det må formodes, at føromtalt Gustav Noske har bedt ham sætte sig i spidsen for soldaterrådet, og det gjorde han i hvert fald til gavn. Han stod omgående op af sengen, og i løbet af kort tid havde han tilsidesat alt og alle og gjorde sig selv til enehersker, og mærkeligt nok var der tilsyneladende ingen, der prøvede at hindre han heri, idet både borgmesteren og landråden veg til side for ham (landråd er den tyske betegnelse for amtmand).

På alle proklamationer han modtog fra Noske, stregede han bare dennes navn og satte sit eget i stedet, før han lod dem trykke og uddele. Organisationstalent må manden have haft, for det var utroligt, hvad denne lille svage mand overkom på den korte tid. Noget af det første han gjorde, var at indføre udførselsforbud af varer fra Als, og da Als er en meget frugtbar ø, gav det omgående en vis varerigelighed, noget man ikke havde kendt i lange tider, og han blev faktisk populær i befolkningen.

Han overraskede simpelthen alt og alle og ligefrem duperede dem. Ved opråb blev en stor folkeskare samlet og her holdt han tale til dem endnu iført sin spraglede hospitalsjakke og manede til ro og orden. Hvis befolkningen havde noget at spørge ham om, ville han gerne holde en slags audiens for dem.

Om denne audiens fortæller den senere så kendte alsiske gård ejer Ernst Christensen i næstkrevne artikler.

Ernst Christensen var som tysk soldat blevet hårdt såret i Frankrig og sendt hjem, men efter at sårene var helet, blev han genindkaldt, og skulle møde igen den 11. november. Derfor ville han gerne vide, om han under de værende tilstande behøvede at møde.

Audiensen foregik på kasernen i et bestemt værelse under behørig ceremoniel. Døren var bevogtet af to revolutionære vagtposter med påsat bajonet, men dog ret så afslappede. Den første audienssøgende var en urmager Bleshøj, der gerne ville vide om danskheden fremover ville få lidt bedre betingelser end de havde haft. Topf svarede prompte, at der ikke ville blive gjort nogen egentlig forskel på de to befolkningsgrupper fremover, noget han forøvrigt holdt.

De to næste var købmænd eller mellemhandlere, der havde købt varer op til hær og flåde, og nu var kommet for skade at brænde inde med et parti kyllinger og kaniner, som de gerne ville have dispensation for at udføre inden de blev fordærvede. De blev prompte afvist. Iøvrigt kunne de levere deres kyllinger og kaniner på kasernen næste morgen levende eller døde, så kunne mandskabet få hønsefricassé, det har de ikke fået i lang tid. Da de oven i købet blev lovet 10% i avance, trak de sig tilfredse tilbage.

Næste var en kaptajnøjntant, der var øverstbefalende for de tre krigsskibe, som lå i havnen med et mandskab på over 1000 mand. Afdelingen skulle afsejle til Kiel, og han ville blot forhøre sig, om man nu skulle sejle under den røde fane eller under det gamle flag. Topf svarede kort og præcist: »Den kejserlige krigsflåde eksisterer ikke mere, fra nu af sejler vi kun under det røde flag.« Manden vendte sig om uden at bukke, og gik lidt stift ud, han var i civilt tøj, antagelig fordi han har generet sig ved at vise sig en totalt ribbet uniform.

Efter endnu et par audienssøgende træder Ernst Christensen frem, han havde med vilje stået lidt i baggrunden for at se sig spillet lidt an. Han spørger, hvad han skal stille op med sin indkaldelse, som tingene nu står. Topf svarer omgående: »Gå du bare hjem til lilleemor (Mutti), kammerat, dig kan vi ikke mere bruge, og du kommer aldrig mere i krig.« Hvilket han glad gjorde.

Man kan heraf slutte, at Topf var en mand med hurtig dømmekraft, der både kunne sætte tingene på plads og fremme de vigtigere ting uden at lade sig forsinke af de uvigtige. Hans afgørelser og svar kom uden tøven, næsten som det hele altid havde eksisteret dybt i hans sind og nu blot kom til udbrud.

Mens den danske avis »Dybbølposten« udkom uden problemer, forbød og beslaglagde han det tyske »Sonderburger Zeitung« fordi det havde været så uforsigtig at trykke noget om kejser-spørgsmålet. Det fik dog senere lov at udkomme igen, men nu kun under forcensur.

Topf forstod også at føre sig standsmæssigt og havde hurtigt iført sig et mere passende antræk. At han også forstod at dupere folk, viste sig om fredagen den 8. november. Da besøgte han alle banker i byen og konstaterede deres kassebeholdninger. Til det formål havde han rekvireret den eneste bil på hele Als, der endnu var i køreklar stand, nemlig landrådets Opel.

I fuld fart kørte han i denne bil ned ad hovedgaden i Sønderborg. Det røde flag vajede fra køleren og Topf selv sad alene på bagsædet. På forsædet sad foruden føreren en bevæbnet soldat, og på bagagebæreren stod yderligere to soldater alle med påsatte bajonetter. Det fortælles at de to sidste havde meget svært ved at holde balancen under kørslen på de toppede brosten. Senere tilkaldte han alle bankdirektørerne og påbød at udbetale en bestemt sum af deres beholdninger til rigets styrelse, der måtte være orden i sagerne. Desuden drog Topf også rundt til forsamlingshuse og holdt taler.

I tre dage holdt hans regime, så fusede det hele lige så stille ud.

Hans fysiske konstitution var da totalt udbrændt, og lige så stille og udramatisk overlod han helt frivilligt alle sine beføjelser til det øvrige soldaterråd, og Sønderborg fik hermed en udvikling, som svarede nøjagtigt til alle andre sønderjyske byer.

Topfs senere skæbne forløb tragisk, alvorligt syg kom han senere på sanatoriet ved Silkeborg, og efter at han kom sig nogenlunde, nedsatte han sig atter i Sønderborg som selvstændig skræddermester. Men tuberkulosen var den gang næsten uhelbredelig, og han døde den 9. november 1920, netop på to-årsdagen for sin magtverdragelse, han blev kun 34 år gammel.

Ved sin død var han bare en lille glemt mand, der gik bort i stilhed og ubemærkethed, og det store flertal af sønderjyder kender i dag intet eller meget lidt til disse få hektiske dage. Dog hænder det, når en alsinger bliver en smule overmodig, at han får en lille spøgefuldst bemærkning: »Man kan nu alligevel mærke, at I alsinger engang har været republikanere.«

Torp Friis Møller

Højgård i Ulkebøl

Højgård matr. nr. 11 af Ulkebøl er en typisk alsisk gård.

Efter først at have været underlagt adelsslægten Holk blev den opkøbt af hertug Hans den Yngre, for senere at falde under kronen, blive overdraget til hertugen af Augustenborg – for efter dennes flugt i 1848 atter at komme under kronen.

Den samme familie sad på gården som fæstere så langt tilbage som i 1500-tallet, og først efter mere end 200 år blev den solgt ud af familiens eje. Derefter førte gården en lidt omskiftelig tilværelse gennem 31 år, inden den atter kom på stabile hænder, foreløbig 5. generation.

Godshistorie

Højgård har hørt under Rønhave, der fra 1300-tallet havde tilhørt slægten Holk. I 1589 overgik Rønhave til Hans Blome og året efter erhvervedes den af hertug Hans den Yngre af Sønderborg.

I skødet er anført, at der i Ulkebøl sogn var: 5 navngivne fæstebønder i Ulkebøl, 6 i Kær og 3 i Skovhuse, samt 3 kådnerne i Ulkebøl, 10 i Kær, 3 i Skovhuse og 1 i Vollerup.

Hans den Yngre udvidede hovedgårdsdriften i sit hertugdømme betydeligt. Således blev ikke blot de gårde i Ulkebøl og Kær, som han havde arvet ved sin fader – kong Christian den Tredjes død i 1559, men også de, som han enten havde købt af adelsstanden på Als eller mageskiftet med broderen – kong Frederik den Anden, henlagt under Rønhave, som de måtte yde hoveri til.

Efter Hertug Hans den Yngres død i 1622 blev hans hertugdømme delt i 5 mindre hertugdømmer, nemlig Glücksborg, Plön, Nordborg, Ærø og Sønderborg. Hertugens næstældste søn – Alexander – arvede sidstnævnte og dermed også hovedgården Rønhave.

Efter at hertug Alexanders død i 1627 overgik hertugdømmet til sønnen Hans Christian, og efter ham fulgte sønnen Christian Adolf.

Hertugdømmet Sønderborg gik konkurs i 1677, og den danske konge – Frederik den Tredje – overtog derefter en del af hertugdømmets hovedgårde, herunder Rønhave, som vederlag for ubetalte fordringer.

Under denne samt dennes søn – Christian den Femte – blev der foretaget en del omlægninger af godsdriften, således blev flere bønder i Ulkebøl henlagt under Sønderborg Ladegård i stedet for Rønhave.

Hovedgårdene blev ikke drevet med samme intensitet under de to konger som i hertugtiden, hvilket bønderne i området utvivlsomt har følt som en lettelse. Under Frederik den Fjerde blev det endog muligt for nogle bønder at betale sig fri for at yde hoveri.

Dette fortsatte også under Christian den Sjette, der kort før sin død i 1746 overlod Rønhave til hertug Christian August den Første af Augustenborg for livstid. Denne nød reelt kun indtægterne fra hovedgården, men blandede sig ellers ikke nævneværdigt i driften.

Hertugen døde i 1754, hvorefter Rønhave atter faldt tilbage til kronen, til kong Frederik den Femte.

Ti år senere – i 1764 – tilfaldt Rønhave atter en augustenburgsk hertug, nemlig Frederik Christian den Første, og dennes mandlige arvinger som led i en handel, hvorved hertugen måtte give afkald på sin arveret til hertugdømmerne Glücksborg og Plön.

Denne døde i 1794 og efterfulgtes af sønnen Frederik Christian den Anden, der ved sin død i 1814 efterfulgtes af sønnen Christian August den Anden, der dog på grund af sin medvirken ved det Slesvig-holstenske oprør i 1848 måtte afstå Rønhave til den danske stat, der afskaffede hoveriet og derved mindskede de underlagte bønders afhængighed af hovedgården.

Højgårds ejere

I de to regnskaber fra henholdsvis 1643 og 1644 nævnes Karsten Matzen på gården. Han er muligvis sønnesøn af Claus Matzen. Faderen skulle i så fald have heddet Matz Clausen, men der er ikke bevaret materiale fra årene 1602-1642, der kan afgøre det.

Næste fæster på Højgård hed Christens Carstensen, der formentlig er en søn af Carsten Matzen.

Han var første gang gift med Kirsten død 1700, anden gang gift med Karen Jørgensdatter fra Ulkebøl.

Sønnen Carsten Christensen overtog gården i fæste fra 1705. I en jordebog fra 1722 står han noteret for de samme naturalieafgifter som faderen 50 år tidligere. Også pengeafgifterne til forvaltningen på Rønhave var de sammen.

Gården gik videre til datteren og svigersønnen – Maren og Anders Christensen. Hun var født i 1707 og han i 1704. De døde som aftægtsfolk på gården i henholdsvis 1787 og 1783.

Anders Christensen havde overtaget svigerfaderens gård i 1730 og betalte 18 rd. for fæstebrevet.

I 1768 overdrog han fæstet til sin næstældste søn – Carsten Andersen. Den retmæssige arving, sønnen Christen Andersen var død 6 år tidligere uden at efterlade sig myndige arvinger.

Om Anders Christensens gård ved vi, at der i 1746 var 8 heste, 8 køer, 2 kvier, 2 gamle svin, 6 grise og 8 får. Til udsæd havde han afgivet: 2 tdr. 2 skp. rug, 5 tdr. byg, 7 tdr. havre.

Høhøsten blev angivet til 5 favne.

Carsten Andersen, som i 1768 havde overtaget gården var gift med Marie Pedersdatter fra Ulkebøl. Han havde fået gården i fæste for 18 år, og 48 år gammel kunne han gå på aftægt hos nevøen Andreas Christensen, der fik gården overladt 1786.

Carsten Andersen forulykkede 12. marts 1804, hvor (som det hedder i kirkebogen fra Ulkebøl) »han sank igennem isen her i fjorden, da han var ude at stange efter ål. Der var ingen hos ham, og ingen så det, der kunne have ilet ham til hjælp. Sin lange ålestanger udviste stedet, og der blev han på trediedagen fundet, optaget og hjembragt.«

Andreas Christensen, som havde overtaget fæstet efter farbroderen, var søn af den i 1762 afdøde Christen Andersen. Han døde af et slagtilfælde i 1833, efter at han var gået på aftægt hos efterfølgeren Hans Hansen Majbøl.

I Andreas Christensens tid på gården 1786-1820 blev der indført to meget væsentlige reguleringer, der skulle få betydning for udviklingen i samfundet mange år frem i tiden.

Den første nyordning var udskiftningen, der blev fuldført i årene 1793-1794, efter at indbyggerne i Ulkebøl og Kær tidligere havde haft markfællesskab. Gården blev dog ikke udflyttet, men beholdt sin oprindelige plads ved Ulkebøl Dam.

Den anden vigtige nyskabelse var afskaffelsen af det ubestemte hoveri i 1805. Herremanden måtte herefter ikke længere forlange ubegrænset arbejde af sine undersåtter.

På Rønhave var forholdene imidlertid således, at man gennem forhandlinger med myndighederne gennem ca. 100 år havde få-

et faste rammer for bolsmændenes (gårdmændenes) arbejdsforpligtigelser, således at nogle allerede o. 1700 havde betalt fripenge. Men et par emsige embedsmænd i Augustenborg fik forordningen drejet derhen, at det faktisk lykkedes dem at få strammet hoveriet i forbindelse med den nye lovgivning. Indbyggerne protesterede, og der blev nedsat en undersøgelseskommission, der dog måtte give de augustenborgske embedsmænd medhold, væsentligst fordi bolsmændene ikke havde bevismaterialet – det lå nemlig i Augustenborg og blev kun udleveret i det omfang, det bekræftede embedsmændenes udtalelser!

Undersåterne rasede og vovede ind imellem regulære arbejdsnedlæggelser, således nægtede Andreas Christensen og flere af hans naboer nogle år i træk at slå hø ved Ulkebøl Dam for i regulativet stod, at de var underlagt Rønhave – og dammen hørte under Sønderborg Ladegård.

Andreas Christensen overlod gården til sønnen Hans Christian Andresen den 1. maj 1820 for at begive sig på aftægt.

Han var gift første gang med Anne Marie og anden gang med Cecilie Cathrine Hammer – begge fra sognet.

Han havde 4 børn, den yngste Anne Marie Andresen f. 1826 blev gift med Christen Hanssen ejer af Nørremølle. Deres søn var H. P. Hanssen.

Hans Christian Andersen har åbenbart haft samme indstilling til arbejdsforpligtigelserne overfor hovedgården som faderen havde, for allerede 6. oktober 1828 solgte han. Barnebarnet H. P. Hanssen skrev i sine erindringer: »... sin fædrende gård, fordi han som en frihedskær mand ikke kunne finde sig i den hoveriligt til herregården Rønhave, der lå på gården.«

Efter at Højgård havde været i slægtens eje i mere end 200 år, blev den nu overladt til en tilflytter – Jørgen Madsen fra Mintebjerg.

Den gamle aftægtsmand Andreas Christensen blev på gården, og han klagede i 1833 over, at Jørgen Madsen ikke ydede ham det brænde, som kontrakten foreskrev – ligesom han ikke havde fået de aftalte gæs.

Jørgen Madsen blev dømt til at levere det manglende brænde og fjerkræ, men han kunne hverken klare dette, sagens omkostninger eller sine øvrige forpligtigelser, og Mikkelsdag 1833 måtte Hans Hansen Majbøl fra Lambjerglund overtage gården.

Jørgen Madsen flyttede til Vollerup og ernærede sig som stenklover, mens Andreas Christensen døde af et slagtilfælde 21. oktober 1833.

Hans Hansen Majbøl var født 22. maj 1797 på Teglgården i Lambjerglund, som søn af skovfoged Hans Hansen Majbøl og hustru Ellen.

Han blev gift 1. gang med Anne Marie fra Sarupgård i Lysabild sogn. Hun døde i barselsseng, og derefter giftede han sig med Kathrine Marie fra Tornemose i Hørup.

Hans Hansen Majbøl havde 31. juli 1820 købt et kåd ved Lunde have i Lambjerglund, og her var han indtil faderen døde i 1831, da han overtog hans stilling som skovfoged i Lambjerg.

Efter at Jørgen Madsen havde måttet sande, at han ikke formåede at drive gården videre, kunne Hans Hansen Majbøl overtage gården Mikkelsdag 1833. Han fik snart gården op at stå igen.

Hans Hansen Majbøl døde 57 år gammel og nåede ikke at komme på aftægt. Det gjorde derimod enken Kathrine Marie og den yngste datter, idet den ældste datter af 2. ægteskab Anne Marie arvede gården.

Hun var født i Lambjerglund i 1823 og i 1845 blev hun gift med Peter Christensen Petersen – ejer af nabogården Damgård i Ulkebøl. Da denne gård var i en bedre forfatning, solgte de Højgård til Jørgen Jacobsen fra Svenstrup Møllegård.

Jørgen Jacobsen var søn af Møller Peter Jacobsen i Svenstrup. Han blev gift i Nordborg med Anne Marie Hansen. De fik 4 børn.

Jørgen Jacobsen fik skøde på Højgård den 1. maj 1857. Tolv år senere – den 26. august 1869 – nedbrændte gården, og året efter

blev den genopbygget, lidt syd for den hidtidige placering.

Atter tolv år senere – den 27. maj 1891 – blev gården overladt til Jørgen Jacobsens yngste søn – Christen, der havde haft gården i forpagtning siden 1888.

Jørgen Jacobsen levede indtil 18. september 1917, mens hans hustru var død i 1901.

Christen Jacobsen blev viet i Hørup den 23. august 1888 til Anne Kathrine Petersen, datter af bolsmand Jørgen Petersen og Anne Kathrine Nissen Kock – ejer af Skivegård ved Hørup kirke. Hans broder Peter var i forvejen gift med hendes søster Cæcilie Marie.

Anne Kathrine og Christen Jacobsen fik 11 børn, den ældste Jørgen Jacobsen overtog hjemmet den 18. maj 1927.

Han var blevet gift i 1912 med Christine Marie Brock, datter af Jens Christensen Brock og hustru Christine Marie Bonefeld i Klinting. De fik 6 børn, den ældste Christen Jacobsen f. 1913 overtog Højgård 1. april 1952.

I ægteskabet med Kjerstine Thomsen fra Hoptrup fik de 4 børn – 1 søn og 3 døtre.

Christen Jacobsen har gennem årene bestridt adskillige tillidsposter, således var han bl. a. i perioden 1958-1968 formand for Sønderborg Mejeri (fra 1966: Sønderborg Omegns Mejeriselskab).

I Christen Jacobsens tid på gården skete der en kraftig udbygning af Sønderborg by, der kulminerede med sammenlægningen med Ulkebøl kommune. Denne udvikling vanskeliggjorde landbruget, og flere brug blev nedlagt. Også i forbindelse med etableringen af en ny Allsundbro og omlægningen af hovedvej 8 nord om Sønderborg i slutningen af 1970'erne var med til at fremme denne udvikling. Højgård blev dog ikke berørt nævneværdigt heraf, for selv om der blev foretaget ekspropriation af et mindre areal, blev der tilkøbt stort set lige så meget – det lykkedes således også Christen Jacobsen at tilbagekøbe et mindre stykke jord, som hans oldefader ifølge skøde af 15. maj 1869 havde afstået til Anna Jørgensens nyetablerede bondeindersted i Ormstoft.

I forbindelse med ekspropriationen blev det fra Vejdirektoratet forlangt, at der skulle opføres et nyt stuehus.

Dette stuehus var færdigt til jul 1979 og blev overladt til sønnen Jørgen Jacobsen, mens forældrene blev boende i gårdens oprindelige stuehus.

Den 1. marts 1980 overtog sønnen Jørgen Jacobsen gården og han er med sin kone Birte Gejlager femte generation på Højgård i Ulkebøl.

Litteratur:

Henning Mathiesen – Gården Højgård i Ulkebøl gennem 400 år. 1984.

Spis op, så giver det godt vejr i morgen

Sådan lyder et gammelt mundheld eller ordsprog, og det bruges eller kendes overalt i Danmark og store dele af Tyskland. Almindeligvis indeholder sådanne ordsprog en mening eller udtrykker en erfaring, men dette lyder ret ulogisk og er i virkeligheden også et falsum.

Oprindelsen til mundheldet skyldes plattysk eller retter fra Ditmarsken og lød oprindeligt: "Æt man op, dat it scheunes Wedder gibt." På plattysk var scheunes et navneord, som betød noget skønt eller noget godt. Ordet wedder er ganske ukritisk oversat til det tyske wetter (på dansk: vejr), men betyder i virkeligheden wieder (på dansk: igen).

I en mere fri – men mere korrekt – oversættelse betyder det så: Spis blot op, så giver det igen noget godt, underforstået, at så behøver man ikke at spise rester.

Torp Friis Møller

KRONIK

Landbruget i Holland

Af Holger Bunk Dybdahl, Landbrugsministeriets Statskonsulent i Holland

Sammenligner man hollandsk landbrug med dansk, finder man nogle lighedspunkter, men mange forskelle. Medens landbruget i Danmark især er baseret på svinehold, kvæghold og planteavl, er det i Holland især baseret på svinehold, kvæghold og gartneri. Man har også planteavl i Holland, og dette er effektivt og med høj produktion, men for hele landbrugets økonomi er de tre førstnævnte sektorer de mest afgørende.

Svineproduktionen

Svinebestanden er på ca. 14 mill. dyr, og der slagtes årligt ca. 20 mill. dyr. Det er i høj grad baseret på importerede foderstoffer og korn, da Hollands egen avl af foderkorn og proteinafgrøder er yderst begrænset. Med den meget store foderimport, som er nødvendig for at kunne føde ca. 14 mill. svin, har svineholdet fået en ekstra økonomisk dimension til det samlede hollandske landbrug.

Svineproduktionens avlsmål ligger tæt op af avlsmålene i det tyske svinehold, hvad der hænger sammen med, at det tyske marked har en meget stor betydning for afsætningen af hollandsk svinekød. Svinetypen er dermed noget anderledes end de danske baconsvin. Svinene slagtes ved samme vægt, ca. 100 kg, som i Tyskland og klassificeres og afregnes ligeledes på lignende vis som i Tyskland.

Svineholdet er meget stærkt koncentreret i den sydlige provins Brabant, men der findes også andre stedlige koncentrationer, især i den midtøstlige del af Holland. Den stedlige koncentration har vist sig at være et komplicerende moment i sygdomsbekæmpelsen, men alligevel har hollandsk svineproduktion en rimelig god sundhedstilstand. Det er således lykkedes at udrydde en lang række svinesygdomme. I år har Holland fået EF's blå stempel for, at landet er blevet officielt fri for svinepest. Der er stadig betydelige problemer med den aujezskyske syge, som er udbredt næsten overalt, men nye tekniske muligheder for at bekæmpe denne sygdom, synes at give håb for fremtiden.

Svinepriserne har været meget lave i det sidste par år, men de er nu på vej opad. Arbejdsfortjenesten i svineproduktionen var i 1988 5 gylden pr. svin og 15 gylden i 1987, så det er ikke uden grund, at hollandske svineproducenter har klaget over lave priser. Et andet problem i svineholdet er, at de større bedrifter normalt kun har lidt jord, at det derfor er blevet et problem at komme af med gyllen. Regeringen har for at undgå grundvandsforurening fastsat konkrete grænser for, hvor meget gødning der må udbringes pr. ha. Disse regler har endnu ikke trådt fuldtud i kraft, og der er derfor endnu tid til at få problemet løst. Det søges løst ved at afsætte gødningen til landmænd, der ikke selv har overskud, hvad der medfører store transportomkostninger, eller ved at tørre gødningen og afsætte den i pelletteret form, for eksempel til havegødskning, hvilket imidlertid kræver store investeringer i tørrerier.

Kvægholdet

Det hollandske kvæghold er stort, hvilket skyldes, at store dele af landet kun er egnet til at avle græs på – og dermed drive kvægavl. Vækstbetingelserne for græs er meget gode, og det er derfor ikke underligt, at hollandsk kvægavl er blevet udviklet til en produktion, der er kendt verden over. Der findes knap 2 mill. malkekøer i Holland. Produktionen er moderne og dygtigt ledet. De nyere stalde er normalt sengebåsestalde med gylleanlæg, og det er almindeligt at se besætninger på ca. 100 køer, som passes af en familie.

Indkomsterne for store bedrifter er gunstige. Sidste år kunne de tjene over 80.000 gylden. I de mindre besætninger er indtægterne dog betydeligt lavere.

Holland er verdens største eksportør af produkter som ost og mælkekonserves, og en af de største for så vidt angår smør. Hovedmarkedet for eksporten er Tyskland. Smørret ligner det danske, men osten er anderledes. Hovedparten af produktionen består af gouda og edam ost, som er mere fast i ostemassen end de almindelige danske typer.

Andelsmejerierne aftager ca. $\frac{3}{4}$ af landmændenes mælkeproduktion, og de er organiseret i fire store selskaber, der dækker stort set hver deres fjerdedel af landet. Hertil kommer en række mindre andelsmejerier og private mejerier, som ligger ind imellem de store.

Mælkeproducenterne har ligesom svineproducenterne fået miljøproblemer. Det er i nogen udstrækning også et problem for stor besætning i forhold til arealet. – Hvad der er værre er, at der også er tale om så stor ammoniakfordampning fra svineholdet – men især fra det omfattende kvæghold, at det er blevet en stærkt medvirkende årsag til luftforureningen i Holland. Landmændene er klar over det, og da de ikke ønsker at være miljøforurenende, er de gået i gang med at løse problemet, idet de begynder at overdække gylletankene, nedfælde gyllen og udbringe den på tidspunkter, hvor fordampningen er mindst.

Gartneriproduktionen

Den tredje hovedproduktion er gartneriet. Fælles for alle gartneriproducenterne er, at de er knyttet til en såkaldt veiling, en auktion, hvor de afsætter deres produkter. Både drivhusgartneriet og frilandsgartneriet er koncentreret omkring disse auktioner.

Drivhusgartneriet har fordel af en relativt billig gasforsyning og er meget koncentreret i visse lokaliteter. Det er almindeligt, at en drivhusgartner har ca. 1 ha under glas og på en sådan bedrift, kan der opnås en omsætning, beskæftigelse og indkomst, der er større end på mange større danske gårde. Holland har ialt 9.200 ha under glas, hvilket er meget i sammenligning med Danmarks drivhusareal, som er ca. 600 ha. I drivhusene dyrkes der enten grøntsager eller blomster til afskæring eller til salg som potteplanter. Snitblomstproducenternes indtægt var sidste år ca. 85.000 gylden, drivhusgrøntsagsproducenternes ca. 90.000 gylden og potteplanteproducenternes ca. 82.000 gylden i gennemsnit.

Frilandsgrovningsproducenterne findes mere spredt mange steder i Holland. De har større berifter og koncentrerer sig gerne om en eller nogle få produkter. Deres indtjening var sidste år noget lavere end drivhusgartnerens.

Også gartnerne har fået miljøproblemer, som de nu søger at løse. Det hænger sammen med anvendelsen af kemiske bekæmpelsesmidler, kunstige voksemidler og næringssubstrater m.m. Det skulle være muligt at løse disse problemer i løbet af få år. Miljøproblemerne bedømmes ikke at være mindre i gartneriproduktionen end i landbrugsproduktionen, men de synes at være lettere at løse.

Løsning af miljøproblemerne

De miljøproblemer, som er opstået for Holland, er meget betydelige. Der har vist sig en tiltagende grundvandsforurening, og da det tæt befolkede Holland har brug for alle vandreserver til drikkevand m.m., er dette blevet taget meget alvorligt. Det

samme gælder luftforureningen, der truer med at forandre de økologiske forhold. Skovene truer med at gå ud eller de vantrives, moserne bliver surere, hederne gror til i græs og antallet af arter af vilde dyr og planter i naturen svinder. Dette er selvsagt ikke blot landbrugets eller en anden begrænset gruppes skyld. Hele samfundet har del i årsagen til denne situation. Regeringen har derfor fået en videnskabelig kommission til at udarbejde en rapport om, hvordan det hollandske miljø kan blive rettet op og bragt ind i en ligevægt, hvor det ikke forringes mere.

På baggrund af denne videnskabelige rapport har regeringen derpå udarbejdet planer om den fremtidige miljøpolitik. Heri lægges der ikke skjul på, at blandt andet landbruget og gartneriet må bidrage til miljøets genopretning ved at mindske ammoniakfordampningen og begrænse anvendelsen af kunstgødning, kemiske bekæmpelsesmidler m.m. Dette vil ramme alle dele af landbruget og gartneriet, men sikkert mest planteavl, der i stor udstrækning har søgt at klare sædskifteproblemerne ved hjælp af jorddesinfektion med kemiske midler. Landbruget har selv taget fat på problemernes løsning, og der er blandt politikerne tilfredshed med erhvervets vilje til selv at løse problemerne. Der lægges ikke skjul på, at problemerne skal løses, og at man ikke igen vil bringes i en situation, hvor miljøproblemerne tårner sig op. Landbruget har derfor fået at vide, at regeringen er rede til at søge produktionen bevaret på dens nuværende niveau, men at jorddesinfektionen stort set skal ophøre, gødningsoverskudsproblemet og ammoniakproblemet skal løses, og en udvidelse af husdyrbestandene vil ikke mere blive accepteret.

Landbrugsministeren er dog ikke blevet pessimistisk af den grund. Han mener, at når disse problemer er rettet op, vil hol-

landsk landbrug kunne bevare sit høje stade og sin position på verdensmarkedet.

Den Haag den 1. juni 1989

Holger Bunk Dybdahl
Statskonsulent

Strukturen i landbrugsarealerne i Holland har været domineret af de mange kanaler. Da det har været nødvendigt at sænke vandstanden og etablere nye kanaler og pumpestationer, er det en af årsagerne til den relativt dårlige struktur i hollandsk landbrug. Dette har man søgt at rette på i de seneste årtier med omfattende vandbygnings- og jordfordelingsprojekter. Denne proces er ikke til ende endnu.

Velkommen til nye medlemmer:

Vibeke og Preben Rasmussen
Vejbjerggaard
Kragerupvej 4
Kragerupvej 4
4270 Høng

Gårdejere
Lisbeth og Svend Martinsen
Vester Bøgebjergvej 2
4220 Korsør

Gårdejer
Niels Erling Pedersen
Toelstangvej 10
4281 Gørlev Sj.

Gårdejere
Bente og Hans Frandsen
»Enggård«
Nykøbing Landevej 11
Gudum
4200 Slagelse

Gårdejere
Inga og Niels Jensen
Frankerupvej 24
4400 Kalundborg

Gårdejer
Chr. Møller
Mosegården
Fredensborg Kongevej 26
2980 Kokkedal

Gårdejere
Marie og Knud Jensen
Toftegaard
Skee Tåstrupvej 19
4370 St. Merløse

Revisor
Jørgen Mortensen
Klodegaard
Tornelundsvej 55
Aversi
4690 Haslev

Gårdejere
Marie og Poul Erik Andersen
Østrupvej 169
Gundsømagle
3670 Veksø

Agnete og Verner Larsen
Hjejevej 9
4400 Kalundborg

Gårdejer
Edmund Kristensen
Taarnhøjgaard
Bildsø
Kirke Stillinge
4200 Slagelse

Jon Mortensen
Strandvejen 42
Reersø
4281 Gørlev

Gårdejer
Ulrik Beierholm
Pellegaarden
Lindebjergvej 23
4180 Sorø

Gårdejer
Lorentz Larsen
Kratgården
Kratvej 12
St. Tårnby
4652 Hårlev

Gårdejer
Hans Lohmann Pedersen
Maegården
Engløkken 5
Bullerup
5320 Agedrup

Gårdejere
Lisbeth og Peter Jørgensen
»Vennekærgaard«
Nørremarksgyden 10
Nordby
5631 Ebberup

Inger og Steffen Buhl
Rådyrvej 20
7100 Vejle

Gårdejer
Jens Chr. Jensen
Skårupgård
Klejtrup
9460 Brovst

Velkommen til nye medlemmer:

Gårdejere
Mona og Peter Stoffersen
Mysagergård
Mysagervej 15
Sønderholm
9240 Nibe

Christian Christensen
Petersborgvej 11
Als
9560 Hadsund

Gårdejere Kirsten M. Winther Hansen
og Carsten Nielsen
Tyvedalsgård
Korsbjergvej 5
Grydsted
9240 Nibe

Gårdejer
Kaj Arildsen
Egens Kvarter 35
4270 Høng

Gårdejer
Niels Peter Olsen
Baunehøj
Slagstrupvej 40
Ll. Valby
4200 Slagelse

Gårdejere
Jytte og Hans Olsen
Børresminde
Gimlinge
4200 Slagelse

Gårdejer
Eivind Hansen
Gudumvej 15
Gudum
4200 Slagelse

Gårdejere
Birgit og Poul Erik Rasmussen
Petersminde
Kundbyvej 35
4520 Svinninge

Gårdejere
Gudrun og Robert Risegaard
Ingersholm
Rådhusvej 32
4550 Fårevejle

Gårdejere
Ulla og Jens Eigil Frigaard
»St. Gadegaard«
St. Gadegaardsvej 2
3700 Rønne

Gårdejere
Helga og Aksel Knudsen
Skt. Petersgaard
Skee Tåstrupvej 10
4370 St. Merløse

Helge Rasmussen
Gerdrupvej 15
4700 Næstved

Gårdejer
Gårdejer
Hans Thyge Jacobsen
Røttinggaard
Teglstrupvej 1
Teglstrup
4734 Allerslev

Thurø Lokalhist. Forenings Arkiv
Bergmannshus
Bergmannsvej 70
Thurø
5700 Svendborg

Gårdejere
Kirsten og Helge Nissen
»Vikkebjerg«
Vikkebjergvej 7
Broballe
6430 Nordborg

Gårdejer
Poul Juul Mols
»Østergård« Ammitsbøl
Tranekærvej 20
Ødsted
7100 Vejle

Ellen og Gunnar Moltsen
Brudehøjvej 247
Bjergby
9800 Hjørring

Gårdejer
Jens Stengaard
Birkely
Grøftager 8
9510 Arden

Knud Møller Andersen
Kuhlesvej 15
9800 Hjørring

Ragnhild og Anton Møller Poulsen
Kokkedalsvej 7
Torslev
9460 Brovst
Nanna og Rye Andersen
Hæsumvej 108
Hæsum
9530 Støvring

Børge Hansen
Restaurant Skovperlen
Slagelsevej 105
4180 Sorø

Evald Fredsgaard
Tidemandsvvej 16 B
4300 Holbæk

Gårdejer
J. K. Thomasen
Toftegaarden
Karlebyvej 117
4070 Kirke Hyllinge

Birgit og Holger Nielsen
Tvedevej 4
4872 Idestrup

Kauslunde-Gamborg Lokalhist. Arkiv
v/ fr. K. M. Christophersen
Kauslunde Elmegaard
Hovedvejen 101
5500 Middelfart

Gårdejere
Jonna og Johann Petersen
Søholm
Søholmvej 8
Broballe
6430 Nordborg

Dyrlæge
F. Vinter-Larsen
Prinsensgade 8
Skovsgård
9460 Brovst

Karen-Ilse og Karsten Jørgensen
Lyngby Torp 60
9480 Løkken

Gårdejer
Anders Dam
Frstrupgård
Hjortnæsvej 121
9760 Vrå

Cita C. Chrestensen
Ludvig Marskvej 2
Vokslev
9240 Nibe

Gårdejere
Ane Margr. og
Preben Grevlund Nielsen
»Grevelundgård«
Rostrupvej 105
9560 Hadsund

Gårdejere
Deepa og Arne Hansen
Skovsgaard
Blæsingevej 4
Solbjerg
4270 Høng

Gårdejere
Grethe og Niels Baunegaard Nielsen
Lykkebjerg
Jyderupvej 87
4291 Ruds Vedby

NYT fra kredsene

Ringkøbing Amt

Den 29. juni var Ringkøbing Amtskreds på udflugt til heden. Først besøgte Betty og Egon Nielsen, Rabisgård ved Karup. Man samledes i haven, hvor fruene fortalte om slægten og Egon Nielsen om landbruget på Rabisgård.

Gården har tilhørt slægten siden midten af 1700-tallet, men muligvis kan den føres tilbage til 1688.

I 1797 blev den solgt fra Hald Hovedgård og få år efter flyttet ud fra landsbyen.

Stuehuset med de kamtakkede gavle er fra 1922, mens avslængerne er delvist nye (1980).

Efter at have set Rabisgården ude og inde, kørte de 75 fremmodte gennem alheden ad små veje, som ingen ikke stedkendt turde vove sig ud på.

Turen sluttede ved mindestenene i Kongenshus Mindepark for hedens opdyrkere.

Fra mindestenene kørte man til Kongenshus Hotel, hvor vi først så udstillingen for hedens opdyrkning og Kongenshus Renpark, derefter samledes vi til kaffebord, hvor fru Betty Nielsen fortalte om hedens historie. Betty Niensens versificerede historie om heden bringes i næste nummer.

Viborg Amt

Der har længe været ønske om aktivitet i Viborg Amt. For at få gang i lokalt slægtsgårdsforeningsarbejde, havde man indbudt en række medlemmer fra Viborg Amt til mødet i Kongenshus.

Ved kaffebordet lagde landsformanden Carl Martin Christensen ud, ved at udtrykke ønsket om, at der måtte komme en organisation af Slægtsgårdsforeningen i Viborg Amt og i det vestlige Århus Amt. Dansk Slægtsgårdsforening er et kulturelt supplement til de landøkonomiske foreninger, og medlemmerne er interesseret i, at der sker noget lokalt, sagde landsformanden.

Opfordringen resulterede i, at der blev nedsat et arbejdsudvalg, hvis opgave det er, at genskabe en aktiv kreds i Viborg Amt. Formanden for arbejdsgruppen blev Jens Bligaard, Andrupvej 7, Oddense, 7861 Balling. Tlf. 97 58 10 11.

Den nye Viborgkreds

Medlemmerne i det midtjyske indbydes til stiftende møde den 23. september 1989 på Blichers Egnsmuseum i Thorning.

Mødet begynder kl. 13.30, hvor formanden for museet A. Lauritsen, Demstrupgård vil fortælle om museet.

Derefter møde om den nye kreds og kaffebord.

Landsformanden Carl Martin Christensen fortæller om Slægtsgårdsforeningen.

De, som ønsker at deltage, anmodes om senest 19. september 1989 at tilmelde sig til enten:

gdr. Ella og Gunnar Nielsen, »Lindegården«, Kunnerupvej 139, Kolt. Tlf.: 86 28 32 13,

gdr. Magda og Anders Knudsen Pedersen, »Kjærgård«, Skadholmvej 5, Gjersbøl. Tlf.: 97 93 42 71,

dyrlæge Eigil Overby, »Klausholm«, Ansvej 12, Kjellerup. Tlf. 87 88 62 66

eller

gdr. Agnes og Jens Bligaard, Andrupvej 7, Oddense, 7861 Balling. Tlf. 87 58 10 11.

Aarhus Amtskreds

Dansk Slægtsgårdsforening, Aarhus Amtskreds, havde i samarbejde med Slægts- og Lokalhistorisk Forening for Nørre, Sønder og Mols Herreder arrangeret dette års sommertur, der gik til herregården Frijsenborg ved Hammel og den nærliggende gamle vandmølle, Pøt Mølle, som nu er omdannet til restaurant.

Turen afvikledes lørdag den 17. juni 1989. I strålende sol og smukt sommervejr havde ca. 70 medlemmer af begge foreninger sat hinanden stævne ved Frijsenborg slotspark. I samlet folk vandrede vi ad parkens gange rundt og beundrede den smukke og velholdte park. På plænen foran voldgraven og slottet fortalte lokalhistorikeren, lærer Arne Gammelgaard, Hammel, levende og interessant om Frijsenborgs historie. Desværre kunne vi ikke komme ind og se noget af slottet.

Efter besøget på Frijsenborg kørte vi til Pøt Mølle, hvor vi nød eftermiddagskaffen på restaurantens åbne terrasse med en smuk udsigt ud over den store mølledam mod Frijsenborgskoven i baggrunden. Ved kaffebordet fortalte Arne Gammelgaard om Pøt Møllens historie og dens tilknytning til Frijsenborg.

Mange af deltagerne undlod heller ikke at gå en tur rundt om den gamle mølledam og i skoven, inden turen atter gik hjemad. En dejlig tur i dejligt vejr i det smukke østjyske landskab.

Henry Slemming

Vejle Amt

40 medlemmer deltog i kredsens aftentur til Vejle Museum og Den Schmidtske Gaard, hvor museumsinspektør Lone Hvass viste rundt, og fortalte om museets samlinger, herunder udgravningerne af de store oldtidsfund ved Vorbasse og de senere oldtidsfund i forbindelse med forlægningen af Vardevej.

Det sydlige Sønderjylland

Onsdag den 14. juni samledes omkring 65 af foreningens medlemmer til sommermøde på Vesterled Teglværk i Nybøl ved Gråsten. Vejret var ideelt, og man begyndte med at skue ud over det smukke Nybøl Nor med alle dets omliggende teglværker. Af de oprindelige ca. 40 teglværker er der nu kun 8 tilbage, og de er for såvidt selvstændige, men samarbejder om salget. Vesterled Teglværk er et af dem, som har overlevet. Navnet er historisk, idet det stammer fra gården ved byens oprindelige vestre led. Gården består endnu, men jorden er bortforpagtet.

Forsamlingen besøgte med stor interesse det store teglværk, som gennem de sidste halve snes år er gennemmoderniseret og i dag er brandforsikret for 55 mill. kr. Dagsproduktionen er på ca. 60.000 teglsten, og ved fuld produktion omkring 14 mill. teglsten pr. år. Der fremstilles fortrinsvis røde teglsten, men en ny produktion af håndstrøgne specialsten – særlig til det tyske marked – er under udvidelse.

Forsamlingen kørte derefter tværs over det smukke Sundved til Sottrupskov Kro, der ligger ved Allsund ikke langt fra det sted, hvor den tyske hær foretog overgangen til Als i 1864.

Efter kaffen holdtes der generalforsamling og herefter fortalte gdr. og teglværksejer Frederik Christensen – der er bestyrelsesmedlem i foreningen – om gård, teglværk og slægt.

Den udmærkede aften sluttede med, at formanden oplæste en lille historie fra hverdagslivet omkring århundredskiftet.

Følgende blev genvalgt til bestyrelsen:

Nis Mathiesen, Stevning – Nicolaj Tornhave, Mjang –

Peter Jørgensen, Lysabild – Hans C. Clausen, Ullerup –

Hans Chr. Johansen, Varnæs – Frederik Christensen, Nybøl.

Topf Friis Møller

Sædding Storgård

Ribe Amt

Kredsen har afholdt sommermøde og gårdbesøg.

Vi startede med at besøge Karla og Aksel Mouridsen på »Sædding Storgård«. Sammenkomsten var arrangeret lidt anderledes i år end den plejer, da kaffe og foredraget skulle foregå på Lønne Højskole hos Charlotte og Poul Erik Søe. Da der i samme uge var kursus på højskolen for 50 amerikanere, enedes vi om at lave aftenarrangementet sammen, hvilket også forløb fint, da amerikanerne gerne ville opleve en veldrevet kvæggård.

Vi mødtes kl. 19 hos Karla og Aksel, hvor vi blev budt indenfor i stuerne. Aksel Mouridsen fortalte om slægtens historie på gården. Han er 9. generation i lige linie. I 1719 erhvervede Jens Pedersen sin selvejergård, og siden 1966 har nu 9. generation sidet på gården.

Til gården hører i dag 83 ha, en tilkøbt gård med 24 ha og lejet areal på 35 ha. Ialt drives 142 ha i en bedrift.

Besætningen er på 110 malkekøer samt opdræt. Der produceres årligt 1500 fedesvin.

Nuværende ejere har bygget både svinehus og kostald. Så sent som i 1985 opførtes det nye stuehus.

En amerikaner udtalte, at det var en særdeles veldrevet gård med smukke og harmoniske bygninger, det eneste der manglede var en weathercock på toppen af laden.

Derefter samledes vi på Lønne Højskole, hvor forstander Poul Erik Søe holdt foredrag om slægten, bl. a. som en stabil faktor for det enkelte individ, og ikke mindst i tiden, hvor mange hjem og ægteskaber opløses.

Ved kaffebordet hyggede man sig sammen og formanden for den lokale slægtsgårdskreds fortalte – til orientering for amerikanerne – om Slægtsgårdsforeningen og om dansk landbrugs udvikling fra stavnsbåndsløsningen og udskiftningstiden til det moderne landbrug.

Carl P. Jensen

Bornholm

Kredsen traditionelle sommerudflugt var i år henlagt til Almindingen, hvor skovfoged C. Hessellund fortalte om skoven, og hvad vi så på en spadseretur af godt en times varighed.

Bl. a. så vi mindstenen for komponisten til melodien Kong Christian. Dette minde er der ikke mange bornholmere, der kender i dag. Komponisten hed som bekendt Rogert, han var amatørmusiker, men også gårdejer og landsdommer her på Bornholm.

Aage Tolstrup

Sjælland-Syd

Traditionen tro havde Meta Larsen samlet stort fremmøde ved kredsens udflugt, der gik til Møn.

Først besøgte proprietær Ettie Henriques, Landsledgård, hvor man gæstfrit blev modtaget og fik adgang til såvel hovedbygning som kostalden med de 92 jerseykøer.

Landsledgård har været i slægtens Henriques eje i 101 år, og fra 1. juli i år er gården solgt til en ung landmand, der vil drive den videre som den er med besætning.

Efter Landsledgård besøgte man Elmelunde kirke, der med sine fine kalkmalerier, smukke inventar og imponerende bygning er et yndet turistmål på Møn.

Dagen sluttede med besøg på Tostrupgaard, hvor Solvejg og Frederik Holtet-Kristiansen fortalte om gårdens historie og drift. Derefter kunne man beundre såvel stuehus som have.

Kredsen gentager succes'en fra sidste år med virksomhedsbesøg på Næstved Tidende, Næstved.

Der er reserveret to datoer, som medlemmer, der gik forgæves eller af anden grund ikke deltog sidste gang, kan notere sig. Det bliver 12. oktober og 26. oktober.

Indbydelse kommer som sædvanlig pr. brev.

Meta Larsen

Vestsjællandskredsen og Sjælland-Syd

Sjælland-Syd havde sammen med sin aflægger – Vestsjællandskredsen – indbudt til en heldagstur til Kalundborgegnen.

Dagen indledtes med frokost i Lerchenborg Slots cafeteria. Derefter var der adgang til nogle af slottets sale og parken.

Fra Lerchenborg kørte man ad naturskønne veje til Havnsø. I bussen fortalte godsejer Ib H. Lemvigh, Algstrup om landbruget på egnen og om det vi passerede.

Efter kaffen på Havnsø Hotel fortsatte vi til Algstrup gods, hvor godsejer Lemvigh fortalte om landbruget, slægten og bygningerne. Derefter kunne man lade sig imponere over Algstrups hovedbygning, der har undgået større forandringer siden ombygningen i 1860'erne.

Vestsjællandskredsen

Et halvt hundrede medlemmer havde fundet vej til Lammefjorden, da Vestsjællandskredsen indbød til sommerudflugt.

Man indledte med besøg på Audebo Pumpestation, hvor pumpestationens leder fortalte og viste rundt. I en af de gamle haller er et museum over Lammefjordens opdyrkning. Pumpestationens nyere del er iøvrigt anlagt af Dansk Slægtsgårdsforenings tidligere landsformand H. H. Markersen, Rødby.

Fra Audebo Pumpestation lagdes turen gennem Lammefjorden til Fårevejle, hvor man besøgte Robert Risegaard på Ingersholm. Denne gård ligger på en af de tidligere øer i Lammefjorden, og gården drives med gulerødder og korn.

Eftermiddagskaffen blev nydt i haven til Vallekilde Højskole, og forstander Ratnow fortalte om skolen. Der var også lejlighed til at se valgmenighedskirken i Vallekilde.

Dagen fortsatte med en smuk køretur gennem kystområdet og man sluttede dagen med middag i Fårevejle forsamlingshus, hvor lokale folkedansere underholdt.

Nordsjællandskredsen

Kredsen havde indbudt til en spændende og alsidig sommerudflugt, der begyndte på Kyndbyværket, hvor man først så en diasprogram om værket, og derefter fortalte to medarbejdere om energiforsyning og prisberegning på forskellige energikilder. Kul er det billigste, men lægger man miljøomkostningerne til, så får man et andet regnestykke.

Derefter fulgte en rundvisning i værkets forskellige afdelinger.

Fra Kyndbyværket kørte deltagerne gennem en smuk skovegn, hvor man aldrig i civilt øjemed selv havde fundet til eller fra. Eftermiddagskaffen serveredes hos Inge og Herluf Broegaard Jensen, Vejleby Mark.

Derefter kørte man til Selsø Slot, hvor forpagteren af slottet – forfatteren Bernhard Linder – fortalte og viste rundt.

Selsø Slot har ikke været beboet i mere end halvandet hundrede år, og gennem den sidste snes år har Bernhard Linder foretaget en nænsom vedligeholdelse af det gamle hus fra 1576 med ombygning i 1730'erne.

Dagen sluttede med middag i St. Karleby forsamlingshus, og før kaffen fortalte slægtsgårdsbladets redaktør Ole G. Nielsen om danske herregårde.

Fyns Amt

Fynskredsens sommerudflugt til Vestfyn begyndte med besøg på Erholm gods, hvor godsejer H. Cederfeld de Simonsen og frue fortalte om godset og slægten. Derefter blev der 123 fremmødte medlemmer vist rundt i hovedbygningen, og langsomt, men sikkert, sivede man ned i godsejerens vinkælder, hvor man smagte på den rumænske vin, som forhandles fra godset.

Eftermiddagens besøg gik til Kærbyholm. Her besøgte man Birgit og Arne Jørgensen samt Karen og Aage Rasmussen.

De to særdeles velholdte og spændende gårde var genstand for megen beundring.

Hos Karen og Aage Rasmussen var det 200 år gamle bindingsværksstuehus oplevelsen, mens det store stuehus fra 1876 med den moderne indretning hos Birgit og Arne Jørgensen tiltrak sig lige så stor opmærksomhed.

Begge gårde drives med besætning af jerseykøer, og der hører omkring 100 tdr. land til hver gård.

Aage Rasmussen overtog sit hjem i 1963. Han er 11. generation og familien kan føres tilbage til 1656.

Arne Jørgensens gård har tilhørt slægten siden 1500. I 1969 overtog Arne Jørgensen gården efter en slægtning.

Vendsysselkredsen

Kredsen havde 3. august sin sommertur, som i år gik til Børglum Kloster.

Vi mødtes i borggården, hvor formanden Peter Bentzen bød velkommen til de 70 fremmødte.

Fru kammerherreinde Vibeke Rottbøl bød velkommen til Børglum Kloster, viste rundt i kirken, kongesalen og den nye lade. Vi fik fortalt om klosteret, godset og slægten Rottbøl.

Fru Rottbøl måtte også fortælle lidt om landbruget på Børglum Kloster, da hendes søn – godsejer Hans Rottbøl var optaget af frøhøsten og ikke kunne afløses p.g.a. sygdom.

Efter rundvisningen var der kaffe og generalforsamling på VGU-centret i Vittrup.

Mary Hjortlund og Esben Saksager var på valg og genvalgtes.

Alle var interesseret i at bevare og udbygge slægtsgårdsforeningen, til glæde for medlemmerne og til hjælp for landbrug, slægtsgårde og bondekultur.

Ingrid Houbak

Folketælling 1787

Kjeld W. Rasmussen i Smørum har tidligere udgivet register over folketællinger og nu foreligger end en. Denne gang over Smørum Herred og Sokkelund Herreds vestlige del.

Det er afskrift af 270 originale foliosider som omfatter 8.583 personer med angivelse af den enkeltes stilling i familien og deres alder.

Navneregisteret med 358 forskellige drenge- og pigenavne som er anvendt. Det kan f. eks. ses, at kun 5 hed Abraham, mens ikke mindre end 415 hed Kirsten.

Gårdnavne og matrikel (1844) er anført i parentes for flere af gårdenes vedkommende i samarbejde med 10 lokalhistoriske arkiver i området.

Materialet fra de 18 sogne, som er publiceret i dette folketællingsregister giver bl. a. svar på, hvem boede lige udenfor København volde for 200 år siden, og hvad levede de af?

Folketællingen 1787 i Smørum Herred og Sokkelund Herreds vestlige del koster 70 kr. og forhandles af Kjeld W. Rasmussen, Skebjergvej 32, 2765 Smørum. Tlf. 42 65 79 83.

Nye vinduer i gammel stil

Slægtgårdsforeningens stand på Fællesdyrskuet i Roskilde havde flere spændende naboer. Til den ene side solgtes sulfofri sæbe, overfor handledes der med allehånde skrammel, til den anden side stod en tømrer og endelig var der en liflig duft fra et grillt vildsvin.

Det der tiltrak skribentens opmærksomhed mest var det stegte vildsvin, men også tømrerens vinduer og døre havde interesse.

Udstillingen med nye vinduer og døre i gammel stil var fra Tømrergården Kalundborg Aps. Juniorchefen Steen Rasmussen fortalte, at firmaet har specialiseret sig i at fremstille vinduer, der har profiler, som var det årgang 1860. Man kan også levere messingbeslag magen til dem, der blev brugt til at holde sammen på vinduerne for 100 år siden.

Tømrergården er leveringsdygtig i alle slags vinduer til alle slags huller. Det er, som Steen Rasmussen forklarede, håndværksproduktion og ikke fabriksfremstillede vinduer og døre. Kopier af gamle vinduer produceres også.

Steen Rasmussen tilføjede, at selvom det var vinduer og døre i gammel stil, så var de udført efter nutidens behov, d.v.s. isolerede.

Når der er et marked for vinduer og døre i gammel stil, er det selvfølgelig fordi mange ejere af gamle huse gerne ser, at husets ydre bliver bevaret. Det gælder om at bevare husenes proportioner, materialer og udformning.

Steen Rasmussen forklarede, at det ikke alene er et spørgsmål om penge, men det glæder ham som håndværker, at se de rigtige materialer på rette sted.

På spørgsmålet om priser bedyrede den næringsdrivende, at det ikke var meget dyrere at købe hans »gamle« vinduer end de moderne vinduer, hvor hele hullet er fyldt ud med glas.

Hertil kommer - sagde Steen Rasmussen, at Tømrergården ikke tager penge for rådgivning.

Højlands forsamlingshus

De tre sjællandske kredse havde i år fulgt jydernes eksempel, og lavet en stand på dyrskuet.

Initiativtager til udstillingen på Fællesdyrskuet i Roskilde var Vestsjællandskredsens formand - Arne Højland. I hans campingvogn og telt samledes slægt, venner, medlemmer og eventuelle medlemmer og stemningen var god. Derfor opstod den tanke, at kalde stedet for »Højlands Forsamlingshus«.

På billedet ses standen med Arne Højland som frontfigur.